

Posudek na diplomovou práci Filipa Nowaka

Novější vývoj českého lexikonu, zvl. v oblasti ekonomické terminologie Recent Developments of the Czech Lexicon, notably in Economic Terminology

Práce F. Nowaka si klade za cíl systematicky prozkoumat novější český lexikon na korpusových datech v jasně vymezené oblasti vývoje a úzu metafory a metonymie a zjistit, jak se tento vývoj promítá do málo studované a zdánlivě periferní oblasti terminologie a rozšiřuje ji. Zvolenou oblastí komplexního studia byla aktuální terminologie ekonomická, kam vývoj jazyka nesporně zasahoval v posledních letech mimořádnou měrou, mj. v důsledku přechodu od simplifikované a chudé terminologie komunistické k dnešnímu modernímu internacionálnímu bankovnímu a tržnímu výrazivu, které se do značné míry muselo znovu vytvářet a etablovat až po roce 1990. Muselo tu nutně jít o tvorbu především termínů víceslovných, kde jedním z nejčastějších sémantických principů zde užívaných bylo právě předpokládané zapojení metafory a metonymie. I když to příliš zdůrazňováno obvykle není, je zřejmé, že i v oblasti terminologie, resp. terminologie víceslovné, oba tyto principy hrají dosti závažnou roli. Východiskem a zdrojem dat se stal Český národní korpus SYN2005. Vlastní zkoumaná korpusová data bylo pro přílišný rozsah ovšem nutno radikálně omezit na nejčastější formální struktury adjektivum-substantivum a substantivum-adjektivum, a to pro 10 nejčastějších východiskových substantiv *Banka, Trh, Služba, Cena, Firma, Hodnota, Daň, Podnik, Fond, Riziko*. Práce čítá 242 stran, z toho vlastní text zaujímá 155 stran a velmi bohaté přílohy 87 stran (včetně bohaté bibliografie).

V úvodu práce autor vymezuje své cíle a specifikuje postupy a zásady vlastního zkoumání stejně tak jako nutná omezení. Hlavními aspekty, které se tu na nalezených kolokacích sledují, jsou frekvence, původ a funkční třídy, především adjektiv, výsledky se vyhodnocují statisticky. Pro zcela základní orientaci v krajně bohatém materiálu bylo pro jednoduchou klasifikaci a typologii metafor spektrum substantiv rozděleno na čtyři hlavní, tj. *člověk, konkrétum (věc), abstraktum a zvíře*, popř. *místo*; podle potřeby se zavádělo i členění užší uvnitř nich. Zkoumalo se vždy (z konkordancí o tisícovkách řádků) náhodně vybraných cca 20 % výskytů.

K nutným předpokladům, daným zvoleným tématem, patřilo, že se autor musel seznámit s oběma základními disciplínami, které vlastní práci podmiňovaly, totiž s termínem (terminologií, kap. 1) a metaforou, resp. metonymií (kap. 2). Obojí představuje v sevřené a podivuhodně názorné podobě a prokazuje, že si vlastní orientaci, zvláště v jinak často neprůhledné a převážně literární esejistice o metafoře, dokáže udělat. V řadě případů čerpal i z řady zdrojů odborných a encyklopedických. Naznačuje tu také, že si je dobře vědomý úskalí, nejasností i sporných momentů. Protože v jeho vlastním zkoumání termínů mohlo jít jen o ustálené lexikalizované metafory (podporované vysokou frekvencí úzu), zkoumání případných metafor neustálených podniknuto nebylo a ani nebylo cílem.

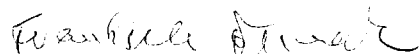
Ve vlastní materiálové a datové kapitole, která je ze všech největší, se podává postupně rozbor nalezených adjektivních kombinací ke každému z deseti uvedených substantiv; pro východisko a posouzení jejich povahy se vychází z významů hesel v SSČ. V detailu se tu komplexně sleduje povaha zjištěných kolokací a určuje funkční povaha adjektivních komponentů, které dotvářejí rozhodujícím způsobem celek každého termínu. Na hojných citacích se pak pro každou adjektivně-substantivní kolokaci sleduje jejich metaforická nebo metonymická povaha a blíže určují a detailně komentují i její podtypy. Takto se zjišťuje například, že téměř 69% ze zkoumaných kolokací lexému *banka* má buď metaforickou či metonymickou povahu. Je pochopitelné, že při takto jemném a podrobném přístupu se pozornost věnuje i dalším kolokacím, především s verby, a to na pozadí ilustrací jejich úzu v podobě celých kontextových vět. Závěrem každé takovéto vlastně monografické a podrobné miniaturní každého substantiva z hlediska jeho adjektivních kolokací se uvádí vždy přehledná shrnující tabulka kvantifikující všechny nalezené typy a podtypy metafory i metonymie, doprovázená vysvětlujícím komentářem.

K hlavním a závažným zjištěním, která z práce F. Nowaka vyplývají, je to, že v úhrnu všech adjektivních kolokací zvolených substantiv lze najít poměrně vysoké procento termínů (v průměru v rozmezí 11-37%), přičemž nejvíce měly terminologickou povahu kolokace se slovem *banka* (62%), *trh* a *daň*, nejméně *hodnota* a *firma* aj.; tato tendence k terminologizaci přitom zcela nekopíruje prostou frekvenci samotných substantiv. Potvrdilo se také, že většina užitých adjektiv má pro svou nutně deskriptivní povahu původ desubstantivní (86 %). Zkoumané kolokace přitom v úhrnu mají metaforickou či metonymickou povahu jen v poměrně nižším procentu případů (0,32 – 6,71%), což nemůže překvapovat: přece jen jde o termíny, kde by podle všech předpokladů metafory, které rozvolňují jejich exaktnost vlastně být vůbec neměly. Cenné jsou, vedle dalších závěrů, i autorovy podněty naznačující, kde a jak by se daná oblast zkoumání dala a měla dále rozšiřovat.

Je nesporné, že autor tu své cíle splnil víc než uspokojivým způsobem. Dokázal, na pozadí dobře zvládnuté problematiky odborné i korpusové na velmi rozsáhlých datech dojít v podobě minuciózní analýzy k velmi cenným a nesporným výsledkům v této jinak téměř opomíjené jinak však velmi aktuální oblasti. Použitelnost jeho výsledků pro další práci, která je vítána, je pochopitelně nasnadě.

Navrhované hodnocení: výborně

V Praze, 25. srpna 2008

Prof. PhDr. František Čermák, DrSc.
vedoucí práce